

HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISHNING YURIDIK ASOSLARI

Toshpo'latov Alibek Azizbek o'g'li
O'ZMU Ijtimoiy fanlar fakulteti
4-bosqich talabasi

Annotatsiya: mazkur ilmiy maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning jamiyatdagi huquqiy munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati tahlil etiladi. Shuningdek, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishda davlat organlari, ta'lim muassasalari hamda yuridik soha vakillarining o'rni ilmiy-nazariy jihatdan yoritib beriladi. Maqolada huquqiy madaniyatni oshirish orqali qonun ustuvorligini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Tayanch iboralar: huquqiy ong, huquqiy madaniyat, huquqiy davlat, qonun ustuvorligi, yuridik tizim, huquqiy tarbiya, huquqiy munosabatlar.

Bugungi globallashuv sharoitida huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayonda huquqiy tizimning barqaror ishlashi, qonunlarning samarali ijrosi hamda fuqarolarning huquqiy faolligi muhim omil hisoblanadi. Aynan shu nuqtai nazardan huquqiy ong va huquqiy madaniyat masalasi yuridik fanlarning muhim tadqiqot ob'ektiga aylangan.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat a'zolarining qonunlarga munosabatini, huquqiy normalarga rioya etish darajasini belgilaydi. Agar jamiyatda huquqiy ong yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa, eng mukammal qonunlar ham kutilgan natijani bermaydi. Shu sababli huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim.

Huquqiy ong bu shaxs yoki ijtimoiy guruhlarining huquq, qonun va huquqiy hodisalarga bo'lgan qarashlari, baholari hamda munosabatlari majmuasidir. U jamiyatning huquqiy rivojlanish darajasini aks ettiruvchi muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi.

Huquqiy ongning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- huquqiy bilimlar;
- huquqiy baholash;
- huquqiy e'tiqod;

- huquqiy xulq-atvor.

Huquqiy bilimlar shaxsning qonunlar va huquqiy normalar haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lishini anglatadi. Huquqiy baholash esa shaxsning huquqiy hodisalarga ijobiy yoki salbiy munosabat bildirishida namoyon bo'ladi. Ushbu elementlar uyg'unlashgan holda huquqiy xulq-atvorni shakllantiradi.

Huquqiy ong individual va ijtimoiy shakllarda mavjud bo'lib, ular bir-biri bilan uzviy bog'liq. Jamiyatdagi umumiy huquqiy ong darajasi alohida shaxslarning huquqiy ongiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Huquqiy madaniyat huquqiy ongning amaliy ifodasi bo'lib, shaxslarning huquqiy normalarga rioya qilishi, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi orqali namoyon bo'ladi. Huquqiy madaniyat faqat huquqiy bilimlar bilan cheklanib qolmay, balki ularni hayotda to'g'ri qo'llashni ham o'z ichiga oladi.

Yuksak huquqiy madaniyatga ega bo'lgan jamiyatda huquqbuzarliklar soni kamayadi, nizolar huquqiy yo'l bilan hal etiladi va sud tizimiga bo'lgan ishonch ortadi. Shu bois huquqiy madaniyat yuridik tizim samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Huquqiy madaniyat quyidagi belgilar orqali namoyon bo'ladi:

- qonunlarga hurmat;
- huquq va majburiyatlarning anglab yetilishi;
- huquqiy mas'uliyatni his etish;
- huquqiy nizolarga qonuniy yondashuv.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishda muhim ahamiyatga ega. Ularning shakllanishi murakkab va uzluksiz jarayon bo'lib, bir qator ijtimoiy, siyosiy va huquqiy omillar ta'siri ostida amalga oshadi.

Birinchi omil sifatida huquqiy ta'lim va tarbiya e'tirof etiladi. Maktabgacha ta'limdan boshlab oliy ta'limgacha bo'lgan barcha bosqichlarda huquqiy bilimlarning tizimli o'rgatilishi shaxsda qonunlarga nisbatan ongli munosabatni shakllantiradi. Huquqiy

fanlarning sifatli o‘qitilishi fuqarolarning o‘z huquq va majburiyatlarini anglab yetishiga xizmat qiladi.

Ikkinchi muhim omil davlat va jamiyatdagi huquqiy muhitdir. Qonunlarning adolatli va barqaror ishlashi, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatining shaffofligi fuqarolarda huquqqa bo‘lgan ishonchni oshiradi. Agar qonunlar amalda to‘liq ijro etilsa, huquqiy ong mustahkamlanadi va huquqiy madaniyat yuksaladi.

Uchinchi omil ommaviy axborot vositalari va raqamli axborot makonidir. Televideniye, matbuot, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali huquqiy axborotlarning keng tarqatilishi aholining huquqiy savodxonligini oshiradi. Huquqiy mavzudagi ko‘rsatuvlar, maqolalar va tahliliy materiallar huquqiy tarbiyaning samarali vositasi hisoblanadi.

To‘rtinchi omil yuridik soha vakillarining kasbiy faoliyatidir. Sudyalar, advokatlar, prokurorlar va boshqa mutaxassislarning qonunlarga qat’iy rioya qilishi, kasbiy etika normalariga amal qilishi jamiyatda huquqiy madaniyatning shakllanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ularning adolatli va xolis faoliyati fuqarolarda huquqiy ishonchni mustahkamlaydi.

Beshinchi omil ijtimoiy muhit va oilaning o‘rnidir. Oila shaxsning dastlabki huquqiy qarashlari shakllanadigan muhit hisoblanadi. Ota-onalarning qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lishi, bolalarda ham huquqiy madaniyatning ilk asoslarini vujudga keltiradi.

Huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biri qonun ustuvorligidir. Qonun ustuvorligi faqat normativ-huquqiy hujjatlarning mavjudligi bilan emas, balki ularning amalda bajarilishi bilan belgilanadi. Bu jarayonda huquqiy ong va huquqiy madaniyat hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Agar fuqarolar qonunlarni ichki ehtiyoj sifatida qabul qilsa, majburlov choralariga ehtiyoj kamayadi. Natijada davlat va jamiyat o‘rtasidagi huquqiy munosabatlar barqarorlashadi.

Xulosa qilib aytganda, huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyatning huquqiy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omillardir. Ularni rivojlantirish orqali qonun

ustuvorligini ta'minlash, huquqiy davlat va kuchli fuqarolik jamiyatini barpo etish mumkin. Shu bois huquqiy tarbiya va huquqiy ta'limni takomillashtirish yuridik siyosatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islomov Z.M. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. Toshkent, Adolat, 2019.
2. Saidov A.X. Inson huquqlari va huquqiy madaniyat. Toshkent, Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2017.
3. Odilqoriyev X.T. Huquqshunoslik. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. Toshkent, Noshir, 2020.
4. Rahmonov D.A. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat masalalari. Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent, 2018.
5. Madumarov T. Huquqiy tarbiya va uning jamiyatdagi o'rni. Yuridik fanlar axborotnomasi, 2020, 2-son.
6. Xudoyberdiyev B. Huquqiy madaniyatni oshirishning dolzarb masalalari. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Toshkent, 2021.